

Torben Hjelm: *Fra det nu forsvundne Tranquebar*. Billeder med en uddybende tekst, der beskriver historien om vor gamle handelskoloni, Tranquebar og logen Serampore samt Nicobarøgruppen. (Strandbergs forlag, 1988). 92 s., 88,50 kr.

Den lange undertitel fortæller for så vidt alt om denne lille bog, der indgår i forlagets efterhånden omfattende serie om forskellige lokaliteters historie. Titlen er på den anden side ikke helt dækkende, fordi der i billedmaterialet indgår fotografier fra de seneste år, og man må således antage, at ikke alt det viste er forsvundet, selv om bl.a. kysterosionen har fortsat sit nedbrydende arbejde. Billederne – der bærer udgivelsen – er desværre alle i sort-hvid, og bemærkelsesværdigt er det, at Peter Ankers »enestående samling« af tegninger og akvareller er så lidt udnyttet.

Dispositionen af materialet forekommer ret rapsodisk, men er i princippet

styret af en kronologisk vandring gennem stedets historie, formidlet af et indledende historisk rids og billedteksterne. Forfatteren, der er arkitekt, var med ved Nationalmuseets opmåling af Tranquebar i midten af 1980'erne. Der kan hist og pist rejses indvendinger – er det for eksempel ikke en utidig modernisme at fortælle, at »det danske element« i tiden op til salget i 1845 hovedsageligt udgjordes af »pensionister, der foretrak livet under disse fjerne himmelstrøg, hvor pensionen trods alt rakte til lidt mere end i hjemlandet« (s. 20); den spanske solkyst var det jo trods alt ikke. Forsøget på at kolonisere Nicobarerne nævnes, men hvordan det gik, må man søge oplyst andre steder. Nuvel, småfejl kan selvfølgelig ikke undgås, og som billedbog er det en lille interessant udgivelse, hvor blandt andet billeder af samme motiv fra forskellige perioder fanger – selv om man nok får serveret Dansborg i rigeligt mange versioner.

Jens Chr. Manniche

DET 19. ÅRHUNDREDE

Niels Clemmensen: *Associationer og foreningsdannelse i Danmark 1780-1880. Periodisering og forskningsoversigt*. (Alvheim & Eide, 1987), 170 s.

At danske foreninger blev født sammen med grundloven i 1849 er ofte fremført som et uomtvisteligt faktum. Niels Clemmensen er bestemt ikke enig, og angiver det allerede i titlen på sin bog, der handler om foreninger helt tilbage i 1780.

Clemmensen bruger også ordet association om foreningerne, og viser i et fint lille indledningsafsnit, hvordan også samtiden satte lighedstegn mellem

de to ord. Fælles for de foreninger, der behandles, er dog den frivillige tilslutning og den formelle uafhængighed af staten. Begge dele var nye træk i enevældens Danmark.

Argumentationen for, at foreningerne var en realitet allerede i 1780 er baseret på et juridisk grundlag. Det år pålagde en kabinetsordre Københavns politimester at føre tilsyn med de nye klubber, som kunne have mange forskellige formål. Flere foreninger havde dog rødder længere tilbage i tiden, og Clemmensen nævner selv Landhus-holdningsselskabet fra 1769 som et eksempel. Årstallene og den præcise datering er ikke forfatterens ærinde. Han